

VIZITA LUI FRANCISC I ÎN TRANSILVANIA (1817) ȘI MITUL „BUNULUI ÎMPĂRAT” ÎN SENSIBILITATEA COLECTIVĂ ROMÂNEASCĂ

Lucrarea de față nu își propune a realiza o prezentare detaliată a vizitei, ci încearcă a surprinde la nivelul sensibilității colective românești modalitatea prin care vizita lui Francisc I trezește la nivelul climatului de așteptare românesc speranțe într-un viitor mai bun, mai ales că amintirea domniei lui Iosif al II-lea și a călătoriilor sale era foarte vie în acea perioadă.

La nivelul unei societăți ancorate în trecut, unde tradiția joacă un rol important, cum este cea a românilor ardeleni de la începutul secolului XIX, sacralizarea puterii monarhului era puternică, persoana regală fiind considerată cheia de boltă a sistemului politic tradițional¹.

Monarhul este cel care asigură coeziunea statului, este reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ, oferind supușilor civilizația și fondându-și autoritatea pe preceptele moralei creștine și pe utilizarea virtuților fiecărei comunități etnice și sociale, de unde se preliminează o încredere în deciziile monarhului și căutare a unei „venerații idolatre a persoanei sale”².

În cadrul acestui sistem se conturează mitul „bunului împărat” a cărui origini se pierd în negura timpului, antichitatea fiind cea care îi oferă caracterul eroic, iar creștinismul acordându-i caracterul de sfințenie³.

Propagarea mitului nu este posibilă însă fără existența la nivelul climatului mental a unei așteptări mesianice, a speranței într-un viitor mai sigur⁴.

Acest climat mental de așteptare implică credința în existența unui salvator, care are rolul de a salva poporul și de a-i conferi prosperitatea, în jurul persoanei sale manifestându-se accese puternice, speranțe, emoții. Prin el „se exprimă viziunea generală și complexă a unui destin colectiv”⁵.

În cadrul construcției salvatorului, Raoul Girardet observă existența mai multor etape: un timp al chemării și un timp în care se furnizează și se răspândește imaginea unui salvator dorit, imagine care se cristalizează în jurul unui ansamblu adesea confuz de speranțe sau visuri⁶.

Climatul mental de așteptare a unui salvator era foarte puternic la românii ardeleni, lipsiți de drepturi și supuși unui regim care îi admitea doar în calitate de „tolerați”. Cucerirea Transilvaniei de către Habsburgi în calitatea lor de apărători ai creștinătății, urmată apoi de acordarea Diplomelor Leopoldine și de reformele tereziene și iosefine au contribuit inconștient la asocierea imaginii salvatorului cu cea a Casei de Austria.

La asocierea acestui orizont de așteptare al românilor cu Casa de Habsburg, un mare rol l-a jucat discursul aulic centrat în jurul persoanei împăratului, rolul său fiind de a aureola și de a fortifica autoritatea monarhului, supușii având datoria de a-l asculta deoarece, este reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ și „părinte al patriei”. Apare, astfel, patriotismul dinastic bazat pe legătura indisolubilă între monarh și supuși⁷.

În cadrul acestui discurs, prezența monarhului contribuie la promovarea imaginii maiestății și se realizează prin diverse mijloace: medalii cu imaginea suveranului, statui ale acestuia în orașe, serbările Curții, primirea în audiențe și prin călătorii făcute în provinciile sale, totul fiind plin de fast, punându-se în evidență maiestatea împăratului și declanșându-se sentimente de atașament din partea supușilor, venite din stocul afectiv preexistent⁸.

În anul 1817, ca urmare a invitației făcute de orașele transilvănene la 1807, Francisc I efectuează o călătorie în Transilvania, în organizarea călătoriei un rol important avându-l comitele Hunedoarei, Francisc Nopcsa⁹.

¹ Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800) societate rurală și mentalități colective*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, p. 341.

² *Ibidem*, p. 342.

³ *Ibidem*, p. 343.

⁴ *Ibidem*, p. 352.

⁵ *Mituri și mitologii politice*, Institutul European, 1997, p. 63.

⁶ *Ibidem*, p. 54.

⁷ T. Nicoară, *op. cit.*, p. 353–355.

⁸ *Ibidem*, p. 356–357.

⁹ Otto Taborsky, *Müvelödestörténeti adatok Ferenc Király 1817 – i erdelyi utazásához*, în *Emlékkönyv Domanovszki Sándor Születése hatvanadik fordulójanak ünnepére 1937 mai 27*, Budapest, Kir. Nag. Egyetemi Nyomda, 1937, p. 562.

Inițial, călătoria, stabilită pentru o lună, dorea să cuprindă vizitarea orașelor Bistrița, Cluj, Sibiu, Caransebeș în Banat. Ulterior, itinerarul va cuprinde mai multe opriri la Bistrița, Năsăud, Cluj, Turda, Aiud, Alba Iulia, Zlatna, Abrud, Sibiu, Făgăraș, Brașov, urmată de zona secuiască, de unde se va întoarce la Sibiu, vizitând apoi orașele Deva, Hunedoara, Orăștie, Făget, de unde va ajunge la Caransebeș și Lugoj¹⁰. Venind în Transilvania de la Lemberg, în călătoria sa, monarhul este însoțit de împărăteasa Carolina, camerierul Wrba, mareșalul Kustera, medicul Stift și secretarii Illinek și Schlosning¹¹, la Lemberg adăugându-se suitei cancelarul principal contele Bombel, contele Mier, camerierul Curtji și contesa Hohenegy¹². O suită impresionantă, care cuprindea pe lângă caleașca regală alte douăsprezece calești, urmate de „armata” de lachei și slugi, la care se adaugă cei mai destoinici ofițeri imperiali¹³.

Călătoria în Transilvania durează din 14 august, când pătrunde în Transilvania prin Bucovina și până la 29 septembrie, când intră în Banat. Deși apar nemulțumiri din partea nobilimii datorită politicii centralizatoare a Vienei și a faptului că trebuiau să contribuie cu bani, animale de tracțiune, alimente pentru buna desfășurare a călătoriei, are o foarte bună primire¹⁴.

În acest sens, grăitoare este relatarea vicarului Ioan Nemeș privitoare la sosirea suitei imperiale la Năsăud în mijlocul grănicerilor năsăudeni, la 16 august 1817, unde, are o primire triumfală: „încă afară din localitate, printre șirurile locuitorilor care aruncau flori și neîncetat strigau: Vivat, apoi sus pe poarta de primire frumos decorată, se dete jos la locuința colonelului Anton Zatesk de Robelswald. Aici, înaintea porțiței de intrare, la dreapta o companie de onoare împreună cu fanfara regimentului, la stânga erau postați elevii regimentului militar, iar la dreapta aștepta pe domnitor comandantul regimentului, înconjurat de ofițeri, funcționari, preoți, învățători și o mare mulțime de popor”¹⁵. Trecând poarta, familia imperială este întâmpinată de fetele grănicerilor, care aruncau flori și cântau versuri: „O'nălțate împărate,/ Francisc prea îndurate”, ce nu putem cu cuvinte aici pe larg a cuprinde: „A nost dor de mult să trăiești,/ Fericit să-mpărătești,/ Cu Șarlota'mpărăteasă,/ S'o vedem doream de acasă”¹⁶.

O fată dăruie monarhului traducerea în limba germană a unor versuri din care se desprindea faptul că amintirea vizitei lui Iosif al II-lea era foarte vie: „Că pe când Iosif împărat,/ Acel tat' adevărat,/ Pe acest loc a umblat,/ Așa nu ne-am bucurat,/ Dar această bucurie,/ Nu e pană să o scrie,/ Nici gură să o grăiască,/ Măcar cum să se ghicească./ Parte stăm și ne mirăm,/ Parte flori îi așternem,/ Parte din gură strigăm:/ Să trăiești doamne'impărate,/ Franciște prea'ndurate,/ Cu Șarlota împărăteasă,/ Soața lui din mii aleasă”¹⁷.

Dacă imaginea lui Iosif al II-lea se dovedește a fi puternică la nivelul sensibilității românești, se observă faptul că această imagine este asociată cu cea a lui Francisc I în calitate de nepot al acestuia și, automat, această întâlnire le va aduce fericirea mult sperată: „... a lui Iosif împărat/ Drept nepot adevărat,/ Francisc cu nume chemat / [...], Iată sosește la tine,/ Scoală iute o Române!/ Scoală, n-a fost azi nici mâine/ Până iar vei zice: Vine!/ Scoală și alegă înainte /Cu cântări și dulci cuvinte,/ Cu flori și cu ramuri frumoase,/ Mici și mari cu toți să iasă!”¹⁸.

La toate acestea se adaugă asocierea dintre calitatea de „cezari” ai Habsburgilor și ascendența romană a grănicerilor năsăudeni, după cum apare pe o inscripție: „Ție, principe, ți se consacră romuluzii întru religiune, lege și patrie. [...] Tu, Cezare, ești mântuirea noastră sigură și gloria pământului ...”¹⁹. Asemenea lui Iosif al II-lea, și Francisc intră în locuința unui grănicer, fiind vizitată: „... casa simplă a grănicerului Mihăilă Moldovan cu 24 de persoane”²⁰.

Prin vizita făcută la Năsăud, împăratul vine în întâmpinarea așteptărilor resimțite la nivelul sensibilității colective românești. Preoțimea, profitând de vizitatori, înmânează trei cereri: una privea ajutoarele pentru biserică, o a doua în care se cerea ca și fii grănicerilor să fie calificați și avansați la

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Virgil Șotropa, *Vizite, ospătării și omagieri pe vremuri*, în *Arhiva Someșană*, nr. 20, 1936, p. 223.

¹² O. Taborsky, *op. cit.*, p. 562.

¹³ *Ibidem*, p. 563.

¹⁴ *Ibidem*, p. 574 – 575.

¹⁵ V. Șotropa, *op. cit.*, p. 223.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 225.

²⁰ *Ibidem*, p. 224.

rangul de ofițeri și o a treia cerere privind ștergerea din tabelele de circumscripție a termenului de „foști iobagi” pentru grăniceri²¹.

Și în alte regiuni ale Transilvaniei vizita este evocată, în însemnările preoților de la biserica Tocile (Brașov), unde se relatează: „Septembrie 1. A intrat împăratul Francisc I în Brașov. Împreună cu împărăteasa Carolina și a doua zi, duminică, au venit împărăteasa la biserică bătrânii cu două ceasuri după prânz și au ieșit mulți preoți întru întâmpinare îmbrăcați și tot norodul și au strâns multe jerbi, după aceea au mers în Haromsechi și la Ciuc și joi iarăși au venit la Brașov. Joi și vineri s-au preumblat prin toată cetatea și în Maghistrat, au adus de tot felul de meșteșuguri ce se lucră la Brașov și strae și țoluri și încurajând toată țara, i-au primit cu mare bucurie în toate locurile – cum și aici la Brașov și i-au făcut mare părădie, de aici mergând la Viena”²².

La Cluj, mărturie a vizitei imperiale stă monumentul ridicat în amintirea vizitei (se află în zilele de azi în Piața Muzeului) și terminat la 1831, la realizarea căruia au contribuit doi meșteri locali: sculptorul Csürös Antal și profesorul de desen Nagy Samuel, care au ridicat obeliscul propriu-zis și au cioplit cei patru vulturi mari ținând în plisc coroana imperială, iar pentru realizarea reliefurilor care prezintă momente din timpul vizitei s-a făcut apel la sculptorul vienez Josef Klieber²³.

Și în Banat suita imperială se bucură de aceeași bună primire. Nicolae Stoica de Hațeg, în a sa *Cronică a Banatului*, relatează: „Și ieșind de la Marga înaintea lor măriri la Poarta de Fer, în marmur l-au petrecut în Caransebeș, Borlova, la Turnu, iar în Sebeș, de acolo pe aicea la Băi. Toate satele afară adunate cu flori în mâini, fete, muieri, copiii, cu preoți cântând, la toate satele – curcubee verzi, cântând la intrări și ieșiri, frumos făcute de la Băi la Orșova”²⁴.

La Mehadia se bucură de aceeași primire, cronicarul relatând: „Seara, cinci lovituri de tun au dat semnalul pentru iluminatie. Pe munții din jur s-au aprins 200 de focuri în semn de bucurie, iar la Băi s-au luminat ferestrele, într-un cuvânt, cu o asemenea lumină, ca la amează. Fanfara regimentului a cântat în fața regimentului, iar poporul a strigat de trei ori: „Vivat împăratul”, ceea ce a fost repetat de ecou de sute de ori”²⁵.

Putem concluziona că prezența monarhului a avut darul de a întări la nivelul imaginarului colectiv patriotismul dinastic, care se cristalizase odată cu domnia lui Iosif al II-lea, vizita venind în întâmpinarea climatului de așteptare românesc, întâlnirea cu monarhul și observarea de către acesta a realităților locale, dându-le speranțe într-un viitor mai bun și mai sigur, călătoria fiind văzută de români ca un gest prin care împăratul dorea reluarea politicii demofile a lui Iosif al II-lea.

Primirea triumfală făcută în zonele regimentelor de graniță arată rolul acestora în cristalizarea și potențarea figurii mitice a monarhului, atașamentul acestor indivizi aflați în slujba statului austriac realizându-se atât prin asocierea calității de „imperator roman” cu cea de urmași ai romanilor, cât și prin luptele purtate de acești grăniceri în Europa, pentru cauza imperială cu ocazia războaielor napoleoniene. Nu în ultimul rând trebuie remarcat ritualul sărbătorii organizate cu ocazia intrării în orașe, cu arcuri alegorice, cu intrări triumfale, totul având un grad mare de artificialitate specific clasicismului epocii.

NICOLAE TEȘCULĂ
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Cluj

²¹ *Ibidem*, p. 225.

²² I. Mușlea, *Însemnările preoților de la Biserica de pe Tocile (1815-1861)*, în *Țara Bârsei*, anul V, nr. 4, p. 311 – 324.

²³ *Istoria Clujului*. Sub redacția lui Stefan Pascu, 1974, p. 261.

²⁴ N. Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*. Ediția a II-a revizuită de Damaschin Mioc, Facla, Timișoara, 1981, p. 309.

²⁵ *Idem*, *Cronica Mehadiiei și a Băilor Herculeane. Povești moșești școlarelor rumânești. Varia*. Ediție de Damaschin Mioc și Costin Feneșan, Facla, Timișoara, 1984, p. 55.

**THE VISIT OF EMPEROR FRANCISC I IN TRANSYLVANIA (1817) AND THE MYTH OF THE
"KIND EMPEROR" IN COLLECTIVE ROMANIAN SENSIBILITY**

SUMMARY

This work is not intended to present in details the visit mentioned, instead it tries to underline the myth of the "Kind Emperor" among Transylvanian Romanians with the occasion of the Imperial visit in 1817.

These visits performed by the Emperor were intended to realise an approach between the Habsburg monarch and his subjects, materialised through the creation of a dynastic patriotism.

The 1817 visit awakened a collective sensibility among Romanians, the remembrance of Joseph II was still reigning. The favourable policy of the Emperor was interrupted by his sudden death, however the hope of an improvement of their situation was still vivid. The fact is essentially relevant for the frontier regiments (Năsăud and Banat), where the boundary between the monarch and his subjects was realized not only by the association of the Habsburg's "caesar" qualities with the Roman ascendance of the boundary-guards, but also through the Napoleonian wars, where they fought for the Imperial cause.